

SZIGETI CSABA

Szemét szabadkőművesek, mocskos zsidók, aljas jezsuiták

Ennek a rövid írásnak a legtágabban fölfogott és a háttérben meghúzódó tárgya a gyűlölet. Nem abban a konkrét általánosságban, amely szerint „Átvirrasztott éjszakáink hideg fényű óráin gondolatban ízekre tépjük ellenségeinket, kitépjük a szemüket és a zsigereiket, kinyomjuk a vért ereikből, lábbal taposunk belükön, porrá zúzzuk belső szerveiket, kegyesen meghagyva nekik csontvázuk élvezetét. Ezen engedmény után lecsillapodunk és fáradtan átsiklunk az álomba. Jól megérdemelt pihenés annyi acsargás és kicsinyesség után. Különben is, vissza kell nyernünk erőnket, hogy a következő éjszakán újra kezdhessük, újból nekiveselkedjünk a munkának, amely egy mészáros Herkulest is elriasztana. Való igaz, ellenséget tartani nem szinkekúra.”¹ Hanem csak *olvasati* utak követéséről lesz szó, Umberto Eco legutóbbi regénye kapcsán, egyrészt az olasz, másrészt a francia, harmadrészt az eddigelé szinte teljesen elmaradt magyar recepció vagy visszhang alapján. Mert *fabula de nos narratur*. Nem magáról a regényről beszélek tehát (pedig nagyon jól, profin megírt regény, és a francia fordítással összeolvasva Barna Imre tényleg remekül fordította. Magyarra fordította le: ahol például a franciában „rossz történelmi regény” áll, az nálunk „történelmi ponyvaregény”, ami telitalálat. De a mi „bibsi” és „biboldó” szavaink is vérszegények franciául.

Umberto Eco *A prágai temető* című utolsó regénye 2010 késő telén jelent meg,² a francia fordítás, Jean-Noël Schifano munkája 2011 márciusában,³ a magyar fordítás, Barna Imre munkája 2012 májusában.⁴ A prágai temető története a 19-20. század talán legnagyobb szabású és hatású, mitikus antiszemita története. Azonnal a szerző torkának estek. (Amivel igen jót tettek a könyv kiadói sikerének: ha a változatlan és gyors utánnnyomásokat vesszük, a legelső hónap alatt hét kiadást ért meg, és így elképesztő példányszámban kelt el.) A római főrabbi, Riccardo di Segni éppen attól tartott, hogy a regény túlságosan jól van megírva.

¹ E. M. Cioran: *Történelem és utópia*, ford. Fázsy Anikó, Nagyvilág /Könyvkiadó/, Budapest, 2005, 73. p.

² Umberto Eco: *Il cimitero di Praga*, RCS Libri S.p.A., Milano, 2010.

³ Umberto Eco: *Le cimetière de Prague*, trad. de l'italien par Jean-Noël Schifano Bernard Grasset, Paris, 2011.

⁴ Umberto Eco: *A prágai temető*, ford. Barna Imre, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2012.

Miként a *l'Espresso*-ban kifejtette, a szövegnek is, anti-hős hősenek is csábító ereje van, amely a legszélsőségesebb zsidóellenes érzelmeket keltheti föl a roppant nagy olvasótáborban. E mellé zárkózott föl Lucetta Scaraffia és Onion Skarafiya, a római La Sapienza két oktatója a *l'Osservatore Romano*-ban. A Vatikán orgánuma odáig ment, hogy kijelentette: ez a könyv „immorális és antiszemita”. Az első baj tehát a könyvvel az, hogy szélsőségesen zsidóellenes: e nézet olyan olvasókkal számol, akik nem tesznek különbséget két szereplő és szerző (Simonini kapitány és Dalla Piccola abbé), a névtelen, de ez előbbi kettő naplóját kommentáló és magyarázó narrátor, valamint a szerző, Umberto Eco között. Holott ha beleolvastak volna a regényíró „katedrás” szakmunkáiba, azonnal el kellett volna különíteniük Szerzöt, a műben megszólaló vagy latens Elbeszélőt, valamint a Beszélőket (naplóírókat, levélírókat) és az ő általuk elbeszélteket egymástól. Ez regényelméleti közhely.

De térjünk a tárgyra! Ecónak nem általában a júdaizmussal van baja, nem általában a zsidókkal, hanem három egymással összefüggő összeesküvéssel. Őt már régóta a konspiracionalizmus érdekli. Mindhárom összeesküvés-fajta célja a világ feletti uralom megszerzése, és e három összeesküvés ráadásul messze nem független egymástól: a zsidók, a szabadkőművesek és a jezsuiták világösszeesküvése ez. E három és hosszú-hosszú ideje tartó összeesküvés (pontosabban ezek legendája) nem egyszerű viszonyban áll egymással, de viszonyban áll egymással. A jezsuiták például a nagy francia forradalom után kerülnek be a képbe, vagyis, úgy tűnik, 'történeti' okokból. Például: „A jezsuiták rájöttek, mi a legjobb módszer az ellenfél meggyengítésére: titkos szektákat kell létrehozni, kivárni, míg a veszedelmes hóbörgök hanyatt-homlok csatlakoznak, és akkor aztán szépen letartóztathatsz mindenkit.”⁵ Míg természetesen a nagy összeesküvések alapszólamához tartozik, hogy a szabadkőművesség a zsidók találmánya. És minden rendes, nagy összeesküvés mögött sok korábbi összeesküvés áll: az illuminátusok, a rózsakeresztesek, a Templomosok, stb. konspirációi. Jellemző, hogy a könyvről szóló írásának Giorgio Pressburger – rájátszva *A rózsza neve* címre – ezt a címet adta: *Az összeesküvés neve*.⁶ Tapasztalatok hiányában sajnos nem érzem plasztikusan, hogy jelenleg kik tartoznak az olasz középosztályba. Pedig az itáliai kritikus azt mondja: „De kinek címezte a szerző ezt a könyvet? Annak a közepesen művelt középosztálynak, akik a női irodalmon túl manapság a televízióban sugárzott rövid szórakoztató regényeket becsülik. Ám Umberto Eco regénye roppant széles tudásanyagot és igen komoly jelentéseket zár magába.” (És zárójelben elfér: az Eco-könyvről az egyik francia

⁵ Umberto Eco: *A Foucault-inga*, fordította, az utószót és a jegyzeteket írta Barna Imre, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2002, 577. p.

⁶ Giorgio Pressburger: *Le nom du complot*, trad. de l'italien par Marguerite Pozzoli, Libération, 2011. márc. 17,

kritikusnak Jean-Luc Godard igazán rá jellemző, a tévédemokratizmusnak címzett fordulata jutott az eszébe: „Öt perc a zsidóknak, öt perc Hitlernek.”)

Nos, ami a naplói(ó)k, a narrátor és Umberto Eco hármasságát illeti, az előbbieket följegyzik a magukét, a narrátor leírja a magáét, ám ami a zavarbaejtő: a szerző, Umberto Eco közvetlenül *nem szólal meg*. A vitákban és az interjúkban ezért mondhatta joggal, hogy a regény „ideje” bezáródik a naplóiírás idejébe: 1897 márciusa és 1898 decembere között. Valóban, a regény műfaja (ronda szóval műfajisága) némiképp bizonytalan. Tetszik, amikor némelyek egy 19. századi, azóta már rég eltűnt műfaj, a feuilleton műfaját látják benne. Ebben van igazság: ráadásul Eco nem egyszerűen egy regényt írt, hanem könyvtárgyat, könyv-műalkotást hozott létre azzal, hogy éppen a feuilleton 19. századi konvencióinak eleget téve a saját gyűjteményéből kiválogatott korabeli grafikákkal, litográfiákkal és rézkarcokkal látta el művét: a könyv minden más nyelvű kiadójának kutya-kötelessége a szöveget ezekkel az illusztrációkkal együtt hozni a szöveget.⁷ Ami a műben az 1800-as évek legvégei Párizs hangulatának festését illeti, a recepció joggal hivatkozik egyrészt Simonini olvasmányára, Joseph Balsamo-ra, az Eugène Sue leírta párizsi belvárosra, és szintén tőle *A bolygó zsidóra*, amelyben monsieur Rodin a jezsuita világösszeesküvés megtestesítője. Valamint Alexandre Dumas-ra. De azt joggal lehet állítani, hogy a könyv francia kiadásában több mint 500 oldalt Simone Simonini naplói tesznek ki, a narrátor csak e naplók kommentáló-értelmező közreadója. Ha viszont a regény kezdetére gondolunk, itt a történelmi regények leghagyományosabb indítását olvashatjuk: a regény ideiglenes kezdőpontjának és a kezdeti helyszínnek a rögzítését, 1897 márciusának e szürke reggelét és a párizsi place Maubert leírását.

Ami a történelmi regények nehezen beazonosítható műfaját illeti, Sir Walter Scott óta illik hivatkozni forrásokra, még ha ezek a 'források' a szerző kreálmányai is), másrészt illik a regényíróknak különválasztani művében azt, amit ő talált ki (a fikciókat), és amit a forrásaiban lelt. Eco ebben is a múltból való beszéd e 19. századi konvenciójának megfelelően beszél: regénye végén, de a vele készített interjúban is többször hangsúlyozza, hogy lényegében egyedül an anti-főhős, Simonini kapitány a kitalált alak, minden más adatolható. Hát ez is kísérteties ebben a könyvben: teli van pszichózisokkal, teli van agyrémekkel, kísérteties alakokkal és jelenetekkel, és minden *tényszerű*. Például az egyik nőalak kapcsán, egy hisztérikus, sőt démonikus nőalak kapcsán olvasható, hogy olyan mozdulatot tett, mint

⁷ Jól látszik a szerző szenvedélyes vonzódása a reklámgrafikák, a könyvborítók, az illusztrációk, a képregények iránt a *Loana királynő titokzatos tüze* című könyvéből, amelynek alcíme: *Képes regény* (ford. Barna Imre, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2007).

Mogador. Véletlen, hogy évekkel ezelőtt megkaptam ajándékba Céleste Mogador szerzőnévvel a *Les mémoires d'une honnête fille* című, eredetileg 1865-ben megjelent regényt, melynek szerzője nem írói álnevének Élisabeth-Céleste Veinard, a későbbi comtesse de Chabrillan (szül. 1824 – megh. 1909). A Mogador az apját korán elvesztett francia kislány története, akit anyja elhanyagol, nevelő családjának egy-két tagja pedig fokról-fokra csábítja a bukott nő státusza felé, ahonnan, a bukott nő állapotából íródott a Mogador emlékirata. Tökéletesen harmonizál Eco regényének mikrokontextusával ez a nagyon kis terjedelmű kulturális hasonlat. Minden mással így van: a legapróbb részletek fenséges verizmusa ez. Az a fajta verizmus vagy faktualitás, amely a minden igazság hiányát van hivatva adatható tényekkel pótolni.

És minden történelmi regény alapszabálya ugyan, hogy valamilyen múltat teremtve valamilyen múltból szól, de a *jelennek beszél hozzá*. Éppen ezért, azért, mert a történelmi regényíró a mindenkori kortárs jelenéhez beszél, Eco hivatkozhat ugyan arra, hogy Simonini kapitány története bezáródott a múltba, azért ez mégsem így van, mert nem is lehet így.

Egyrészt: a regényszöveg, vagyis a naplók szövege lezárul 1898 decemberében, a hamisított és többszörösen már átdolgozott szöveg ellopásakor. Másrészt viszont maga a regény a *Fölösleges tudós pontosítások* 2 oldallal zárul, valamint egy három oszlopba rendezett táblázattal: *Fejezet, cselekmény, történet*. Mondhatnánk, hogy a 2 oldal még nem teljesen Eco-é, benne van a narrátor is, mert amikor *A történet és a cselekmény* –ben értesülünk a fatális dyscrasiáról *story* és *plot* között, megkapjuk ennek orosz megfelelőit is, miként a szöveg hozzáteszi, a dyscrasiát *fabula* és *szjužet* (szüzsé) között, „ahogy az orosz formalisták mondták”. Majd a fontos zárójel az orosz formalistákról: („valamennyien zsidók”). Ez a zárójel mintha a Narrátortól eredne. De a 3 oszlopos táblázatnak van egy 2 oszlopos folytatása, amely drasztikusan továbbmegy az 1898. decemberi időhatáron, *Későbbi tények* (Faits posthumes) címmel. A legelső évszám 1905: Szergej Nyilusz *A Nagy a Kicsiben* című művének megjelenési ideje; megjelent Carszkoje Szeloban, benne *A Cion bölcsőinek jegyzőkönyvei* szövegével és a kézirat provenienciájának (többszörös el- és összelopottságának) rövid történetével. Eco következő évszáma 1921: amikor a *London Times* fölfedezi a „Protokollok” kapcsolatát Joly könyvével, és leleplezi a hamisítást. A rákövetkező dátum 1925, egy idézet a *Mein Kampf*-ból, végül egy 1939-es kijelentés Henri Rollin-tól, aki szerint a Protokollok a világon a legelterjedtebb könyv a *Biblia* után. Vagyis a teljes regénymű vagy műtárgy-regény sem zárható le és be az elmúltság 1898 végi dátumával. Egyik interjújában Umberto Eco, arra a kérdésre, hogy mi volt a szándéka könyve

megírásával, így válaszolt: „El akartam mesélni a Sion Bölcsei Jegyzőkönyveinek belső eredetét (ama hamisítványét, amely „a zsidó világösszeesküvés” mítoszával fonódott össze)”.

A történész elvileg visszabújhat ugyan vizsgált problémája vizsgálati történeti időhatárai közé és mögé, bár szerintem helytelenül teszi, de a regényíró nem. Tudni kell, hogy – miként a regényben is olvasható - *A Cion bölcseinek jegyzőkönyvei* hamisítvány, egyes részeiből 1901-re állt össze, belőlük az első szövegkiadás 1903 legvégén jelent meg a cári Oroszországban, a standard szövegegyüttes 1905-ben. Ez alapvető tudnivaló a modern politikai antiszemitizmus valamennyi kutatója számára. A Léon Poliakov és Norman Cohn nyomán kutató Pierre-André Tagieff több kötetet szentelt a modern és a mai konspirációs mitológiáknak. Ami a *Jegyzőkönyv* keletkezésének eszmetörténeti és történelmi múltját illeti, Umberto Eco és Pierre-André Tagieff közös kutatási alapja, ha úgy tetszik, közös „forrása” Norman Cohn Könyve: *Warrant for Genocide: The Myth of the Jewish World-Conspiracy and the Protocols of the Elders of Zion* (Harper and Row, New York, 1967). Őt természetesen nem lelkesíti annyira a könyv zsidóellenessége, mert túlságosan ismeri a „Jegyzőkönyvek” létrejöttének történetét, és a regényben megmutatott történet számára túl egyszerű. Ám a válasza igen érdekes, amikor a *Cion bölcseinek jegyzőkönyvei* eredetiségéről vagy hamisítvány-mivoltáról kérdezték. Mert ez olyan, mintha azt kérdezném bárkitől, igaznak tartja-e, hogy az ossiani szövegek Ossiantól valók? Tagieff válasza azért érdekes, mert én, mint szerintem mindenki, már eleve hamisítványnak tudtam a *Jegyzőkönyveket*, mulattam az 1990-es évek második felében Magyarországon megjelent „fordításán”, és azon gondolkodtam, hogy Úristen, ezt ki veszi még be. De Tagieff a következő kérdést kapta: „Igaz-e, hogy „A Sion bölcseinek Jegyzőkönyvei”-t hitelesnek tekintik bizonyos muzulmán országokban?”. Amire így válaszolt: „Nem ismerek egyetlen muzulmán országot sem, ahol a *Jegyzőkönyveket* rendszeresen ne hívnák segítségül a médiumokban, hogy a „cionista világösszeesküvés” tézisének igazolják és dzsihadra izgassanak főként Izrael ellen, vagy a „cionista” vagy általában „a zsidók” ellen. Abban a dokumentumfilmben, amelyben társrendező voltam, Az igazság másutt van avagy *A Cion bölcsei Jegyzőkönyveinek* valódi története (2008), Barbara Necek rendező kérdezte a Hamasz egyik vezetőjét, Fawzi Barthourn-ot, a Gaza szóvivőjét, aki kijelentette: „Mi a Hamaszban úgy tekintjük, hogy *A Jegyzőkönyveket* a zsidók írták, mert az egész világon mindenütt a zsidók a zavarkeltők, az arab országokban, a muzulmán országokban, Európában és az Egyesült Államokban. Mindig ugyanaz van: ha előáll egy zsidó, előáll egy probléma. Hamid Chabat, Fès polgármestere és az Istiqual befolyásos képviselője, nacionalista és konzervatív párti, aki 2007-ben, pártharcosainak egyesülése idején bekerült a törvényhozásba, elmagyarázta, hogy az arab

forradalmak beírták magukat a Jegyzőkönyvek ágendáiba.”⁸ Vagyis nem hessegethetünk el semmit magunktól, mondván, hogy e könyv történelmi tárgya a 19. század végi antiszemitizmus. Még akkor sem, ha a regény minden eleme, minden részlete, minden elgondolása 19. század végi eszméket használ. Ráadásul a regény végén, amikor Simone Simonini kitalált voltáról ír, maga Eco mondja azt *A prágai temetőben*, hogy igen, ő fiktív személy ugyan, „de még mindig közöttünk van”.

Ám Simonini kapitány alakja, maga a név, mégsem teljesen légből kapott. Az 1994-ben megjelent *Hat séta a fikció erdejében* című kötetében Eco az utolsó, a hatodik előadást a *Fiktív jegyzőkönyveknek* szentelte, s benne pontosan beszámolt az *A Cion bölcseinek jegyzőkönyveihez vezető útról*, rendes filológusként sztemmába foglalta a definitív (végleges) szöveg összeállításának egyes szakaszait. Ez a beszámoló élesen mutat rá *A prágai temető* regényszerűségére és történelmi referenciáira. Ami a konspiracionalizmus modern szellemét illeti, tekintélyes helyet foglal el hirdetői között egy bizonyos Barruel abbé. *Emlékirataiban* a világdemokrácia megteremtéséért összeesküvő titkos társaságokat – 1797 és 1798 között vagyunk – a szabadkőművesség, a Francia Akadémia (benne a szabadgondolkodókkal: Voltaire, Turgot, Condorcet, Diderot, d’Alembert), a jakobinusok és a Bajor Illuminátusok fogja össze. Ám ugyanez a Barruel abbé „1806-ban levelet kapott egy bizonyos Simonini kapitánytól, aki azt állította, hogy Máni (a manicheizmus megteremtője) és a Hegyi Öreg (a hasszaszinok titkos rendjének nagymestere és a korai templomosok állítólag notórius szövetségese) egyaránt zsidó volt, hogy a szabadkőművességet a zsidók találták ki, s hogy a zsidók minden létező titkos társaságba betették a lábukat. Úgy tűnik, a Simonini-levelet valójában Joseph Fouché rendőrminiszter ügynökei ütötték össze /.../. Barruel megrémisztették Simonini leleplezései, s bizalmasai körében állítólag kijelentette: a levél közzététele zsidók tömeges lemészárlását eredményezhetné. Mindazonáltal megfogalmazott egy esszét, amelyben elfogadta Simonini elképzeléseit.”⁹ Amúgy már *A Foucault-inga* is (1988) szentelt néhány oldalt a *Jegyzőkönyv* mögött meghúzódó különféle konspirációknak, ezek időrendi-történeti bemutatásával.¹⁰

⁸ „Eco peut-il écrire ce qu’il veut?”, Paul-François Paoli interjúja Pierre André Tagieff-fel, Le Figaro, 2011, márc. 17.

⁹ Umberto Eco: *Hat séta a fikció erdejében*, ford. Schéry András és Gy. Horváth László, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2002, 192. p.

¹⁰ A szöveg összeállításának története a regény 89-96. fejezetében olvasható. Szerepel e textológiai történetben „bizonyos Simonini kapitány is”, aki 1806-ban levelet írt Barruel abbénak, arról, „/.../ hogy a

Itt jön az, ami nehezebb Ecoval. A könyv recepciójában, a felszínen ilyen kifejezések úsznak: Umberto Eco „kettős játéka” (a könyvben is szereplő „kettős ügynökök mintájára”), „kétjelentésű (vagy) kétértelmű játék”, stb. Mindez még visszavihető a korai és heves olasz ellenreakciókra, arra, hogy sokan nem tudták a regényt a múlttól szóló *regényként* olvasni. Mert *jelenben*, mert *szinkronban* olvastak.

Ha történelmi regényként olvassuk, föltűnik az a jelenség, amely Eco regényírói életművében már nagyon régtől készülődött. A hamisítvány és a hazugság mint mozgatóerő (Marx azt mondaná magyarul: emeltyű) a történelemben. Ezzel a problémával – hamisítvány, hazugság és ezek történelmi konzekvenciái -, összekapcsolva az összeesküvés tematikájával, foglalkozott már *A Foucault-inga* is, de később a *Hat séta a regény erdőiben* utolsó előadása is tartalmaz egy „Fiktív jegyzőkönyvek” című részt. Ezekre, és arra az érdeklődésére, hogy miként készül egy hamisítvány, Eco több beszélgetésben utalt. És akkor mondható, hogy *A prágai temető A Cion Bölcseseinek Jegyzőkönyvei* elkészültének-kialakulásának-hamisításának a történetéről szól, valóban. Ám ami bármely jelentős hamisítvány és hazugság történelmi konzekvenciáit illeti (amelyek előre, a hamisítvány elkészültekor és a hazugság kispekulálásakor alig láthatók), vagyis a *hatás* legalább annyira érdekes az én számomra, mint a *creatio*. Azon állapot érdekel, amikor a hamisítványt még igaznak hisszük. És éppen erről szól Eco korábbi regénye, a *Baudolino*, amely valahogy nem merült föl *A prágai temetőt* követő, általam ismert reflexiókban. Hitelesnek tudni a hamisítványt, igaznak tudni a hazugságot, és ebben élni, benne: ez a történelmi (vagy időbeli) állapot az érdekes. Amit Eco belülről bemutat, az Baudolino, Simonini stb. hazugsága: de ezeket igaznak hittük. Igaznak hittük, hogy valahol messze létezik János pap országa, igaznak hittük, hogy a prágai temetőbe éjszaka rabbik lopózkodnak be. Mert az igen egyszerű, hogy valamikor a hamisítványról kiderül, hogy nem autentikus, nem hiteles; valamikor mindig kiderül, hogy a hazugság csak az igazság helyén állt. Ugyan mit lehet kezdeni azzal a biztos tudással, hogy valamiről utólag kiderül: hazugság; valamiről utólag kiderül: hamisítvány. Mert közben ez a ma már hazugság valamikor maga az igazság volt, ez a ma már hamisítvány maga a hitelesség volt. Mit érünk azzal, ha már beépült a történelemmé lepárolt/lepárolódott múltba, hogy egyszerre megtudjuk, ami beépült, az hazugság, az hamisítvány, az koholmány volt? Mivel igaznak hittük korábban a hazugságot, ezt az „igazságát” már sohasem lehet utólag kikalapálni az élettörténetből. Nekem a *Baudolino* nagyrészt erről szól: ez a remek

szabadkőművésseget a zsidók hozták létre, és hogy a zsidók az összes létező titkos társaságokba beépültek.”

Umberto Eco: *Baudolino*, id. kiad., 582. p.

kópé-főalak, aki derűs hazudozó, a szövegből kiolvashatóan hamisít egy levelet a (nemlétező) *János pap*, Presbyter Johannes nevében, és szétküldeti egész Európa mindenféle udvaraiba. Ha János pap levelet ír, akkor kell, hogy a levélíró létezzék: a keresztény (bár nesztoriánus-gyanús) János pap valahol a távoli Keleten él, és sokáig tartotta magát azon összeurópai hit, hogy a pogányok ellen összefoghatunk a pogányok háta mögött élő János pap országával. Julianus barát is így gondolta Kodolányi János történelmi regényében, miközben Kodolányi már rég tudhatta, hogy itt egy grandiózus hazugságról és hamisított levelekről van szó. Általánosítva: meg lehet-e írni az igazságot egy számunka hazugságokból összeácsolt, de általunk akkor igaznak hitt múltról? az, a múlt igazsága, hol van, a hazugság túlélésében másokban? Mit kezdjünk azzal a Petőfi Sándorral vagy Arany Jánossal, akik még igaz kelta költőnek gondolta Ossiant? és mit kezdjünk azzal a mai tudásunkkal, hogy Ossiant civil néven James Macphersonnak hívták? Hát csak annyit, hogy Arany és Petőfi felől hitelesnek gondoljuk Ossiant, Kodolányi János felől hitelesnek gondoljuk János papot, Simone Simonini felől pedig – hátborzongató - hitelesnek gondoljuk, kell gondolnunk a prágai zsidó temetőben összeesküvő 12 rabbit. Az általános problémáról – mi hazugság és mi helytálló – Eco egy helyütt így beszél: „Mindig meg lehet mutatni, hogy valami hamis, ha összehasonlítjuk a hitelessel. Annak a bizonyítása nehéz, hogy valami hiteles. Minden nagy hamisítványról, amely Történelmet csinált, azt hiszem, kimutatták, hogy hamis. De az a legkülönösebb, hogy még ha ki is mutatják, hogy hamisítványról volt szó, az emberek változatlanul bíznak benne. A Jegyzőkönyvek kapcsán a konspiracionista Nesta Webster arra következtet, fejből idézem: „A Jegyzőkönyvek nem hitelesek, de mivel amit mondanak, pontosan ugyanaz, mint amik a zsidók gondolnak, ezért igazak.”” Majd Eco elmondta ama véleményét, amely szerint Szaddam Husszein egy olyan irategyüttes miatt keveredett háborúba, amelyről a CIA azt mondta, hogy ezek a dokumentumok hamisítványok.”¹¹

Szóval, miért érdekes a *Jegyzőkönyvek* egy évszázados keletkezéstörténetéből regényt írni? Szerintem éppen a „történelem” szóval elkeresztelt valami utólagosan konstruált kauzalitásai miatt, azért, hogy beláttassuk ezeknek az ok-okozatiságoknak a roppant csekély magyarázó erejét. Ami persze nem jelent érvet a mindenkori prezentizmus és a mindenkori prezentisták, a mindenkori jelenidők hőseinek a dicshimnusz mellett. Amikor a könyv olaszul megjelent, a visszhangjairól tudtam, és nagyon vártam a magyar kiadást. Azután pedig azt vártam, hogy milyen olvasati-értelmezési reakciók jönnek. De a magyar recepció – nagyjából elmaradt. Miért? Szerzőt szerzővel nem szabad ugyan magyarázni, de szerintem

¹¹ ouest-france: *Interview de Umberto Eco: Le cimetière de Prague ou le récit d'un faussaire*

azért, mert a *klasszikus* európai antiszemitizmus szöveggenezisére nincsen *modern* magyar antiszemita válasz. Amikor parlamentünkben még mindig lehet tisztaeszlározni meg vérvádozni, akkor már megint rémesen időszerűtlenek vagyunk. Másrészt ez a könyv – amelynek peritextusai az egészet egyáltalán nem viszik vissza valamely mélyen pszichotikus tudat(ok) egyszemélyes szintjére – fölveti rendesen, hogy ki hogyan van ezzel a zsidógyűlölettel. Eco egyébként igen alanyi regényíró: regényei összeláncolódnak, vissza-visszatér minden a Baudolinótól a Loanán át a Temetőig, és vissza-visszatér *a* nagypapa, *a* comics-világ, *a* befalazott kápolna, *a* gyerekkori helyek titokzatossága. Íróként, udvariasan, felajánlja, hogy ki-ki olvasó, ha gondolja, ugyanúgy utánanyomozzon saját latens zsidógyűlölete eredetének. Hogy ki-ki olvasó rájöjjön, mások vélt összeesküvéseinek követése őt magát teszi összeesküvővé.